

A fascizmus szociálpolitikája

ELŐADTA BENCs ZOLTÁN

Előadásom címében két ismeretlen, – helyesebben az egymás tökéletes megértése céljából közelebbi meghatározást igénylő fogalom van. Az egyik a fascizmus, a másik a szociálpolitika. E megállapítás talán kissé különösen hangzik, mégsem egészen indokolatlan. Nem azért nevezem ismeretlennek – természetesen csak előadásom szempontjából – e két fogalmat, mert azt hiszem, hogy azok akár egyike, akár másika merőben új volna. Ellenkezőleg: annyit irtak, beszéltek, állítottak, definiáltak a lefolyt évtized alatt részint hivatott, részint kevésbé hivatott vagy – sajnos – egyáltalán nem hivatott különféle szakértők mindkettőről, hogy ritka jelenség körül uralkodik napjainkban annyi félreértés, határozatlanság, sőt zűrzavar, mint épp e két fogalom helyes értelmezése tekintetében. Ma már majdnem úgy vagyunk velük, mint Schopenhauer a filozófiával, mikor a filozófia volt társadalmi és politikai divat-téma s a tömérdek műkedvelő olyan káoszt teremtett a bölcsélet amúgysem könnyű fogalmai körül, hogy a nagy gondolkodó szükségesnek látta élesen kikelni a veszélyes áramlattal szemben, körülbelül azt mondván: a filozófia nem paradicsombeli huri, akivel akárki foglalkozhatik a tubafa alatt.

Egyszóval mindenki hallott, olvasott és beszélt is bizonyára hol a fascizmusról, hol a szociálpolitikáról, de ha felvetődik a kérdés: mit is ért tulajdonkép alatta? Mindenki rendszerint más-más lényegét tulajdonít egyiknek is, másiknak is és előáll a latin közmondás igazsága: „quot capita, tot census.” Korántsem állítom, hogy e két annyira vitás, az újságokban és a szakkönyvekben szinte agyondefiniált fogalomra én adhatom meg a leghelyesebb meghatározást. Súlyt kell azonban helyezni arra, hogy mondanóim helyes megértése és mérlegelése végett önök pontosan tudják, mit érték én e két fogalom alatt s mi az én szemléletem mind az egyikről, mind a másiktól. Így - akár mekkora legyen is a körülöttük dúló közéleti értelemzavar – mi, akik itt együtt vagyunk, mindenesetre meg fogjuk egymást érteni.

Ami mindenekelőtt a fascizmust illeti, vannak akik azt szociológiai, vannak akik politikai, vannak akik nemzetgazdasági, ismét mások, akik világnézeti, társadalomszervezési, tömeglélektani stb. jelenségként szemlélik, s hol egyik, hol másik jellemvonását ragadják ki és túlozzák el több, „kevesebb jogosultsággal. Részünkről ma elég, ha csak azt tartjuk szem előtt, amit e világjelentőségű mozgalomról maga annak alapítója és vezére – Mussolini – mondott uralomraj utasának első évében az olasz szenátusban (1923. június 8-án): „A fascizmus szindikális mozgalom, politikai mozgalom, katonai mozgalom és világnézeti mozgalom.”

A szindikális mozgalomra vonatkozóan meg kell jegyezni, hogy az nem forradalmi, sem nemzeti, sem államellenes mozgalom, hanem – mint azt a munka védel-

mérői szóló törvény tárgyalásakor Rocco igazságügyminiszter a szenátusban tartott beszédében kifejtette, egy természetes társadalmi jelenség, amely minden korszakban, minden időben megvolt és alapjában véve a társadalom javaiból többé-kevésbé kirekesztettek természetes mozgalmát jelenti, hogy vagy megszerezzék maguknak a tűrhető életfeltételeket, vagy pedig a szervezkedés valamilyen módszerével felrobbantsák magát azt a társadalmat, mely tőlük ezeket igazságtalanul megtagadja.

Politikai mozgalom a fascizmus azért, mert tisztában volt vele, ha a maga társadalmi és nemzeti reformjait végrehajtja, a politikai hatalmat megszerzi, azt a politikai hatalmat, amelyet a demoliberális kormányok teljesen tehetetlenül és közönnnyel kezeltek, nem nézve azt, vajjon hogyan szedik széjjel éppen a fascizmus fellépésének időpontjában a társadalomnak és az államnak a meglehetősen elmaradt, elkorhadt rendszerét a nemzet kárára a kommunisták, a szindikalisták és az anarchisták.

Katonai mozgalom volt, mert a tehetetlen állammal szemben, ahol naponként történt a gyárak, birtokok elkobzása, ahol a munkáskategóriák felfegyverzett embereket vonultattak fel a magántulajdon intézménye ellen, a polgári társadalom ellen, akkor se Giolitti-ben, se Facta-ban, se Sonini-ben nem volt bátorság hozzá, hogy az állam erejével megfékezzék ezt a helyzetet. Politikai és katonai mozgalomnak kellett lennie azért, hogy a társadalom szervezett teljes erejével forduljanak szembe azokkal a mozgalmakkal, amelyek az olasz nemzetet és társadalmat, valamint gazdasági életet tönkretették.

Végül világnézeti mozgalom a fascizmus, mert egy nagy kötelességtudás, egy nagy önfeláldozás, egy nagy eszme nemesen zengő korálja vonul végig az egész fascista etikán, amely az embernek, az állampolgárnak az egész lényét igényli az állam számára, amely nem enged semmiféle létet, érdeket az államon kívül, ellenben mindent megadni törekszik az államon belül azoknak, akik ezzel az állameszmével egyetértenek és megvannak róla győződve, hogy az állam érdeke az emberiség érdeke, és ezen belül az Italianitá, Olaszország minél nagyobb, minél teljesebb kifejllesztése, felvirágoztatása a művelt világ és a keresztény civilizáció spektrumába pregnánsabb, élesebb szint visz be az egyetemes fejlődés érdekében. Ennek a világnézeti mozgalomnak jelentősége éppen abban rejlik – ami azután a fascizmus szociálpolitikájában a tulajdonképeni etikai tényező -, hogy nemcsak a gazdasági életben érdekükben érintett vagy veszélyeztetett egyedek érdekvédelmét látja el, hanem ezt az egyéni érdeket megragadja és alárendeli a nemzet egyetemes érdekeinek, a társadalmi rendnek, egy nemesebb, etikusabb felfogásnak, amelyen belül az egyén akkor is, amikor esetleg nem találja meg száz százalékban a maga érdekvédelmét, ennek a világnézeti erőnek a kihatásánál fogva maga is elfogadja, illetve sajátjává teszi azt a magas ideát, amely neki egyes esetben áldozatot is jelent. Ez alapján sokszor le kell mondania érdekeinek bizonyos részéről, le kell mondania esetleg arról – mint ahogy Németországban látjuk -, hogy hetenként napokon át egy tál ételnél többet egyék, le kell mondania arról, hogy nem fog talán bizonyos időn át fehér kenyeret enni, illetve le kell mondani arról, hogy a munkabérért a termelése színvonalának megfelelően állapítsák meg. De mindezt azért, hogy a nemzet erős legyen és hogy az erős nemzet erős gazdasági életében igazságosan és arányosan osztozzon. Ezt üzeni, ezt biztosítja számára a fascista állami és társadalmi rend. E nélkül a világnézeti elem nélkül a fascizmus egész szociálpolitikája érthetlenné válik és ez az, amire a terminológiában, az első részben hangsúlyt kívánnék helyezni.

Előadásom címének második része a szociálpolitika. Nincsen szó, amellyel gyakrabban, csúnyábban és bűnös ebben élnének vissza, mint ezzel. Nincsen szó, amely

gyakrabban forogna a napi politika körében, mint ez. Lényegéről a legtévesebb felfogások uralkodnak. Nem foglalkozom ezekkel részletesebben, csak annyit szögezek le, hogy a szociálpolitika nem philantrophia és nem karitás.

A szociálpolitika a tervszerű, okos, meggondolt és határozott cselekvés, amelyet minden egészséges társadalmi és állami rend – egy kissé azért, hogy a saját belső bajait és betegségeit részben megelőzze, részben orvosolja, – önvédelemnek használ fel azokkal a mindenütt meglévő mikrobákkal és bacillusokkal szemben, amelyek minden társadalmi rendben – kedvező körülmények között – szaporítani képesek az elégtelenek tömegét, még pedig esetleg olyan tömeggé és erővé, amelyek magát a társadalmat és az államot szétrombolhatják.

Ha nem így fogjuk fel a szociálpolitikát, hanem nyomorenyhítésnek, az inség időleges orvoslásának, vagy a jó ember érdemszerző cselekedetének, akkor teljesen hamis vágányokra kerülünk, s röviden látjuk – ha a történelem eseményeit végigtekintjük, – hogy ezen a vonalon el lehet érn bizonyos egyéni kapcsolatokat a nyomorgó tömegekkel, de a nyomorgó tömegek mentalitását, okoskodását, gondolkodását – arra nézve, hogy az a fennálló társadalmi rend, melyben neki nyomorognia kell, jó -, karitással, philantropiával megváltoztatni nem lehet.

Csak úgy lehet megváltoztatni, ha a szociálpolitika ideáljává, nem a jó embert, nem a jó kapitalistát, hanem az okos kapitalistát tesszük. Azt az okos kapitalistát tesszük, akiről Mussolini nagyon jól mondotta 1922 vagy 1923-ban mondott beszédében: „az intelligens kapitalista semmit sem remélhet a nyomortól.” Minélfogva vigyázzanak arra, hogy a szegényebb osztályok, az anyagilag alárendelt osztályok megtalálják a maguk megélhetését abban a társadalmi rendben, amely a kapitalistáknak jólétet és a javaknak igen kiváló elosztást biztosít. Elismerem, hogy a kapitalisták részesedése az általuk szolgáltatott nagyszerű gazdasági teljesítmények kamata és jutalma fejében igazságos, mert hiszen az az egészséges rend, hogy aki sok embernek ad munkalehetőséget, aki ötleteivel, tudásával, szervezőképességével hathatósan fejleszti a nemzet gazdasági és vagyoni részét, aki munkát termel és a nemzetgazdaság expanzivebbé tételét minél szélesebb körökben vetíteni tudja, az kapja is nagyobb részét annak a jövedelemnek, amely az ő agyának termelési arányában válik az országnak, ezer és ezer munkásnak a megélhetési bázisává. E mellett az egészséges állapot mellett azonban vigyázni kell arra, hogy ne csak öneki váljék megélhetési bázisává, hanem a megosztás mindenképp a közös termelés eredménye legyen, amely igazságos és arányos elosztást biztosít a termelésben résztvevő feleknek. Vagyis a munkás is megkapja azt, amire méltó, – amint a Szentírás is mondja: a munkás méltó az ő bérére, mindennapi kenyerére. Azonban ez a mindennapi kenyér nem szorítkozhatik a vasbértörvény értelmében a pusztá létfenntartásra csupán, mint ahogyan a Ricardo-Lassalle-féle vasbértörvény mondja, hanem a társadalom kapillaritásának a természetes velejárójaként: a munkás osztályról-osztályra emelkedhetését is biztosítani kell. Ide tartozik az is, hogy csak egy társadalmi igazság uralkodjék, amelyben a munkásminőség megbecsültessek. Legalább is annyi értéke legyen a munkaerőnek, mint amennyi a vagyonnak van; eltekintve attól, hogy az ember méltósága és tisztessége épen olyan szent és érinthetetlen a munkásban, mint a legmagasabban álló milliomos kapitalistában is.

Még egy fontos szempont: a munkáskérdésnek a fascizmus szociálpolitikája szempontjából sajátos jellege van. Ez pedig az, hogy a vagyon megosztása nemcsak egy nemzetben belüli adottság, hanem nemzetközi viszonylatbeli adottság is. És amint a nem-

zeten belül vannak igazságtalanságok, úgy vannak a nemzetközi viszonylatban is igazságtalanságok a vagyon megosztása körül

Az egyik országnak mérhetetlen nyersanyagforrások állnak rendelkezésére, amiből a munkások ötször, hatszor, tizszer, tizenötször annyit kereshetnek – aránylag kevesebb munkával és jobb munkafeltételek mellett – mint a nyersanyagaiktól megfosztott, tengertől elvágott szárazföldi és hatalmi viszonylatban kicsi országok, ahol borzasztó nehéz munkával lehet csak megszerezni azt a sovány gazdasági lehetőséget, ami az élet- és létfenntartást biztosítja. Az összehasonlító statisztikák tükrében élénk tárul, hogy például az angol vagy autochton amerikai munkás 8 órai munkaidővel háromnégyzetes lakás fenntartásához szükséges jövedelmét szerzi meg, ezenkívül autót tart, szórakozik, tanul, utazik. Ugyanakkor nálunk kilenc-tízórás nehéz munkával éppen csak annyit keres meg a munkás, hogy el tudja magát és családját tartani. Nincs igazság és nincs békesség, valamilyen módon fel kell robbantani azt a civilizációt, amely ilyen igazságtalan megosztást teremt. Sajátságosan a munkás nem a nemzetközi rend ellen elégedetlenkedik, hanem a szociáldemokrácia és a marxizmus által vázolt társadalmi rend ellen.

A vagyonkülönbség – a fascizmus ezt nagyszerűen megértette az olasz munkássággal – ne azt eredményezze, hogy a munkás saját nemzete ellen forduljon és így szövetezzék a külső államok munkásszervezeteivel, hanem ellenkezőleg. A termelőosztályok egymás között szolidaritásra vannak utalva. Előbb Olaszországot belülről kellett egységgé kovácsolni, egységgé gyúrni. Először Tripoliszban jutottak egy kis lehetőséghez, azután jött 1935/1936-ban Abesszínia. Létesült az olasz császárság és mérhetetlen települési lehetőség. Ezután már csak tőkére lesz szükség, hogy a gazdasági álmok megvalósulhassanak.

Kis országok, nyersanyagszegény országok munkásaira nézve döntő jelentőségű, hogy a nemzet ereje jobb vagyonmegosztást, jobb jövedelmezési feltételeket, jobb munkabért, jobb termelési feltételeket tud biztosítani az országon belül nemcsak a kapitalisták, de a munkások részére is. Ezek a komponensek azok, amelyek mint elvek, szerepelnek a fascizmus szociálpolitikájának felépítésében.

Hogyan fest a gyakorlatban ez a szociálpolitika? Állandó evolúció jellemzi a fascizmust, amely mindig a tényleges helyzethez igazodik. Kezdetben teljesen programtalan volt. Mussolini mint a legszélsőségesebb baloldali szocialista, anarchista a társadalom teljes dekompozíciójára törekedett. Reggio Demilati-ban forradalmat szervezett és Leonida Bissolatival szemben éles ellenzékbe ment, amit csak Bissolati sirjánál vallott meg, a kivételesen nagy embereket jellemző őszinteséggel mondván: nem a túlzó jakobinizmusnak, hanem Bissolatinak volt igaza, a munkás emelkedő jólétét csak a nemzet emelkedő jólétével együtt lehet biztosítani. A Popolo d'Itáliában kibontakozik az erős nacionalizmus, amely az olasz nép, az olasz munkásosztály jólétére irányul.

Amikor az államhatalmat megszerezték, már megvoltak a fascizma párt szakszervezetei, amelyekhez csatlakoztak a vasutas* szervezetek, amelyek az európai szakszervezetektől alig különböztek. A kormányhatalom birtokában Mussolini szakított azzal a gondolattal, hogy továbbra is azt a formáját valósítsa meg a szakszervezeteknek, amelyet a szociáldemokrácia honosított meg.

Kétféle formában tartotta meg a szakszervezeteket. Az érdekvédelmet alulról felfelé építette ki a szindikátusokkal együtt minden kisközségben és azon keresztül a régiokon, tartományokon keresztül a federációkig, illetve konfederációkig. Ugyan-

akkor azonban a vertikális szervezéssel szemben megcsinálta a horizontális szervezkedést is. Megteremtette a nemzet szempontjából való alárendelést, összehangolta, összefoglalta a szervezeteket.

Az 1926. évi április hó 3-1 törvényben a munkafegyelem és szervezkedés elvét mondják ki. A munkások szindikátusokban való szervezése megkezdődik. Nem bántja a fascizmus azokat az egyesületeket, amelyek odáig megalakultak. De csak azok az egyesületek elismertek, amelyeknek megengedi, hogy képviselhessék a hozzájuk tartozó akár belépett, akár be nem lépett munkások összességét. Ezeket a szindikátusokat nem jogosítja fel kollektív szerződések megkötésére. A federáció adja meg a fő elveket, hogy mi legyen a kollektív szerződésben. A korporációknál az állam egyetemes érdekét és a nemzeti termelés érdekét foglalják össze az egymással szembenálló felekkel kapcsolatban.

Regős Ferenc barátom kiváló összeállítása alapján¹ nézzük meg, hogyan alakul a fascista államnak szociálpolitikai szempontból vett felépítése.

Felülről, az államérből történő szervezést veszem először. Ne feledjük el, hogy az 1926-os törvény kimondja: a szakszervezeti organizáció a nemzet legmagasabb céljai érdekében szerveztetett, de azoknak az egyéneknek jólétét szolgálja, akik azt megalkotják.

Lássuk először az államérből szerveztetett szervezeteket. A korporatív rend négy szerv kombinációjából áll: 1. korporációs minisztérium, 2. korporációs nemzeti tanács, 3. központi korporációs bizottság, 4. korporatív gazdálkodás tartományi tanácsai és hivatalai.

A korporációs minisztérium 1926. óta működik. 1926. előtt a mezőgazdaság, ipar, kereskedelem, munkaügy az úgynevezett nemzetgazdasági minisztérium hatáskörébe tartozott. A korporációs minisztérium ügy beosztása a következő: négy főigazgatóság, amely megfelel nálunk az államtitkárságnak. Ez feloszlik divíziókra, osztályfőnökségekre. Külön osztályfőnökség van felállítva a személyi ügyekre, a társadalmi gondozás és munkaközvetítés ügyeire, a munkaügyekre stb. Ezek között van felállítva a korporációk titkársága, ahol a szakszervezetek összes ügyeit intézik. A minisztérium az ipari és kereskedelmi szakigazgatáson kívül ellenőrzi az érdekvédelmi egyesületek és szindikátusok tevékenységét és azokat összhangba hozza. Szervez, felügyel minden a munkára vonatkozó jogszabály végrehajtására. A korporációs minisztérium tartományonként és főbb ipari központonként létesít szervezetet. Ezek a korporatív felügyelő-ségek a mi iparfelügyeleti intézményeinknek felelnek meg.

22 korporációról beszélhetünk. Ezek három főcsoportba sorolhatók: *a)* mezőgazdaság és a mezőgazdasággal összefüggő ipar és kereskedelem, *b)* ipar és kereskedelem *c)* munkatermelő foglalkozások (hitelbiztosítás, szabadhivatások, művészeti, tengeri, légügyek, belső közlekedés, látványosságai és vendéglátóipar).

A korporációk szervei: elnök, alelnök és tanács. A korporáció tanácsának összetétele olyképp alakul, hogy a fascista párt minden korporációban három-három taggal nyer képviselést. Közülük kell választani az egyik alelnököt. A korporációk tagjai között vannak szakemberek is, akiket minden egyes termelési kérdés tárgyalásánál – aszerint amint mérnökre, gazdatisztra, külkereskedelmi szakférfiúra van szükség – külön választanak ki és hívják meg. A legegyszerűbb kérdésnél is abban a helyzetben van a korporáció, hogy a kormánynak a legszakosított javaslatokat teheti és ha vita merül fel,

¹ Regős Ferenc: Az olasz korporatív állam érdek- és társadalomvédelmi intézményei, Pécs, 1939.

a legszakszerűbben tudja a kérdéseket lefelé eldönteni. A 22 korporáció tanácsa 823 főből áll. Ebből 66 a fasiszta pártból, 642 a munkások és a munkaadók szakszervezetből van delegálva.

Az egyes korporációk közötti ellentétek áthidalására és az állam legfőbb gazdasági irányító szervéül állították fel a korporációk nemzeti tanácsát. Elnöke a kormányfő és képviselve van benne a nemzet minden gazdasági rétege. Természetes, hogy ilyen nagy testülettel dolgozni nem lehet, ennél fogva megcsinálták a korporációk központi bizottságát.

Fontos még a korporációs gazdálkodás szempontjából a tartományi tanács, amely az egyes tartományokban a korporációk képviselőire hivatott. A korporációkhoz hasonlóan, a tartományi szakszervezetek és az állam képviselőiből tevődik össze. Elnöke – ahogyan a nagytanácsnak, az államfő által kinevezett kormányfő – és egyben legfontosabb funkcionáriusa a prefektus. Ennek feladata elsősorban az egyes gazdasági intézkedések kezdeményezése, a közületi vállalatok ellenőrzése stb.

A tartományi tanács mellett működnek még a tartományi hivatalok. Tisztviselői állami tisztviselők. Maga a hivatal voltaképpen a korporációs minisztérium tartományi kirendeltsége. Feladata a gazdasági és a szociális jelenségek adatainak összegyűjtése, az árak igazolása, az árjegyzékek jóváhagyása, vezeti a cégjegyzést. Nagyjában a mi kereskedelmi és iparkamaránknak felel meg és ugyanazokat a funkciókat is látja el.

Itt megjegyzem, hogy az olasz intézmények szemléleténél nem szabad elfelejtenünk, hogy Olaszország úgy, amint azt a fascio átvette, meglehetősen elmaradt állapotban volt ahhoz képest is, ahogyan mi, mint Magyarország voltunk. Ezt akkor láttam, amikor 1924-ben kimentünk a fascizmus tanulmányozására a magyar kormány megbízásából. Szinte valamennyi kollégám megállapította azt, hogy nálunk már régen elintézett és bevett intézmények, mint amilyen a statisztika központosítása és megfelelő állami beosztása a miniszterelnökség alá – nálunk még akkor a kereskedelemügyi minisztériumhoz tartozott – Olaszországban a kialakulás stádiumában volt. Ugyanis a közgazdaságban, az egyedi hatóságok bevezetése, azután a pénzügyek terén az adószedés modern, sokkal simább gyakorlati eszközei nálunk már megvoltak. Ezeket az eszközöket nekünk az illető olasz funkcionáriusok úgy jelentették be, mint a fascista rendszer nagy vívmányait, nagy fejlődését és eredményét. Mi udvariasan hallgattunk, nem jegyezve meg rá semmit, de meglelégedéssel állapítottuk meg, hogy Istennek hála, Magyarországon e keleten fekvő kissé elmaradt államnak látszó országban, a renaissance nagy nyugati államához képest, a közigazdaságban sokkal előbbre voltunk, mint Olaszország abban az időpontban, amikor a fascizmus a maga működését megkezdte. Így lehet megérteni, hogy a fascista állami szervezetnek a kiépítése során elsősorban a bürokráciának, rettenetes túltengésével kellett számolni. Ha tehát azt olvastuk, hogy Mussolini megszüntetett négy királyi táblát, 65 fellebbviteli bíróságot és elbocsátott 145.000 tisztviselőt, valamint megszüntetett 140 járásbíróságot, ez mind azt jelentette, hogy elsősorban az állami gépezet átformálására volt szükség. Meg kellett szüntetni azt a lehetetlen helyzetet, hogy az adminisztráció tekervényes útjain esztendőkre kerüljön egy-egy ügy elintézése. Világos tehát, hogy ezeknek a dolgoknak a leoperálása nélkül nagyobb fejlődést elérni nem volt lehetséges.

Így érthető az, hogy a szindikalista törvény, a munkatermelésről szóló törvény, a Carta del Lavoro kibocsátásától kezdve a korporációk megalakításáig, csaknem 10 esztendő telt el. Tehát hosszú előkészület kellett ahhoz, hogy a fascizmus lélektanának

és erkölcsstanának megfelelő intézményeket és népjóléti intézkedéseket megtehessék. Mindenekelőtt ki kellett küszöbölni az állami gépezetből mindazon szervezeti hibákat, melyek az új kormányzati tempó útjában voltak.

Az állam szindikális rendjében a szakszervezeteket hierarchikusan építik fel. A szakszervezeti munka jelenti közvetlenül a munkások érdekvédelmét. A vezetői minőséget a szakszervezetben szakmai, erkölcsi és nemzethűségi feltételekhez kötik. Idegen is tagja lehet a szakszervezeteknek., de vezető semmi szín alatt sem. Rendes tagsági jeggyel is csak tíz esztendő után lehet ellátni. A tulajdonképpen konkrét szakszervezeti munkát foglalkozási ágankint a nemzeti federációk fejtik ki.

A fascizmust jellemzi a szabadfoglalkozásoknál és művészeteknél a könnyed programtalanság, de mindamellett az élethez simulás. Nincs merev keresztülvitel. A németeknél megalkotják a rámát és abba belekalapálják az életet. A keretbe akár tetszik, akár nem tetszik., az állampolgároknak bele kell menniök. A fascizmus közvetlenül elér az állampolgárokhoz és az uniókon keresztül összekapcsolja azokat. A federációk országos csúciszervbe tömörülnek és foglalkozási áganként megalkotják a maguk konfederációját.

Lássunk néhány adatot arra nézve., miként hatotta át a szervezet munkája az olasz társadalmat. A munkaadóknál azt látjuk., hogy míg az ipari konfederáció által képviselt összes ipari munkaadók száma 156.000., addig a belépett tagok száma csak 85.000. A kézműves ipari munkaadók összlétszáma 780.000, a szervezetbe lépett tagok száma 380.000. Körülbelül a fele mindkettőnél. Az épület-, háztulajdonosoknál 437.000-re tehető számmal szemben a konfederációban csak 99.000 tag van., tehát még a 100.000-et sem éri el. A mezőgazdasági konfederációban 4,100.000 az összes képviselt munkaadók száma. 1937 december 31-én a mezőgazdasági konfederációban 992.724 volt a tagok száma. A kereskedelmi konfederációban 898.000 az odatartozók száma, a tagok száma viszont csak 627.000. A hitelbiztosításnál 20.000 odatartozóval szemben a konfederációban 7.000 a tagok száma. Összesen 10,000.000 munkaadóhoz képest 2,000.000 tehát a tagok száma, vagyis alig 20 százalék. Így a munkaadók aránylag igen kis számban vesznek részt a szakszervezeti munkában. Nagyobb számra nincs is szükség, mert hiszen a szervezés lényege az, hogy azok a munkaadók, akik bizonyos foglalkozási ághoz tartozó munkások 10 százalékát foglalkoztatják, azok már a munkaadói szakszervezetet megalakíthatják úgy, hogy ezzel tökéletes védelemben van az egész foglalkozási ág. Miután tehát a be nem lépetteket is törvényesen képviselik, tagságukra nem apellálnak. Jól mondja Róttá, hogy a szindikalista szervezet az első a világon, amely tömegeket szervez, a tömegek érdekeit képviseli anélkül, hogy ezeknek a tömegeknek a politikai kapcsolataira, vagy a politikai bevonására számítana. Ez az egyik oka és jelensége annak, hogy a munkaadók aránylag kisebb számban vannak benn a szakszervezetben.

Más a helyzet a munkavállalóknál, ahol az ipari konfederációban a 3,500.000 képviselőből 2,500.000, a mezőgazdasági konfederációban a 4,000.000-on felüli tömegből harmadfélmillió, a kereskedelmi konfederációban az 527.000-ből 474.000, a hitel és biztosításnál a 62.000-ből 53.000, tehát a négy konfederációban a 8,500.000 emberből 5,800.000, kereken 6,000.000 munkás tagja a konfederációknak. Ebből világosan látszik, hogy az olasz munkásság felismerte azt a rendkívüli fontosságú védelmet, s előrehaladási lehetőséget, mind gazdasági, mind politikai és mind társadalmi érdekeinek a szempontjából, minek következtében természetesen a fascizmus szindikalista szervezeteinek a tagja lett.

Szólnom kell a munkaviszonyokról. A fascizmus a 8 órás munkaidőt, még a washingtoni egyezményrel fogadta el, léptette életbe. További lépés volt a 40 órás munkahét bevezetése. Ezt az egész világon elsőnek valósította meg az olasz állam. Ennek rendelkezéseit a szakkönyvekben meg méltóztatnak találni, ezzel tehát itt nem fáradozunk. A munkaidőszabályozásnál csak egyet vagyok bátor kiemelni. Míg nálunk, ha a munkaadó a munkaidőt meg akarja hosszabbítani, el kell mennie az elsőfokú iparhatósághoz, sőt másodizben a miniszterhez, igényét be kell jelentenie, kérvényt kell benyújtania. Ezt a hatóság rövidebb-hosszabb ideig letárgyalja, kiadja az engedélyt vagy az elutasítást a munkaadónak, melynek alapján joga van azután a munkaidőt meghosszabbítani. A fascizmusnál ez sokkal egyszerűbb, mert nincsen szükség bürokratikus kérelmezésekre, hanem a munkaadó egyszerűen bejelenti, hogy meghosszabbítja a munkaidőt, mint-hogy a törvényben úgy is meg van határozva, hogy milyen esetekben szabad meghosszabbítani ezt. Ép úgy tudja ezt a gyáros, mint a hatóság. A hatóságnak feladata a törvény végrehajtását ellenőrizni, míg a gyáros tudja, hogy őt ellenőrizni fogják. Először ellenőrizheti a szakszervezet szindikátusa, másodsor ellenőrizheti maga a hatóság, esetleg maga a korporáció is. Nem történhetik tehát kijátszás, mert ha mégis történnék, akkor azonnal megfogják annak elkövetőjét. Tehát ezt a hosszadalmas irka-firkát, az engedélyezés bevárását stb., teljesen kikapcsolták.

A kollektív munkaszerveződés intézményét a gyakorlatban már mindannyian ismerjük. A szerződést a szindikátusok és a nemzeti federációk kötik. A szerződések két típusa különböztethető meg. Olyan, amely általános irányelveket szab meg és olyan, amely ezen belül a bérek szintjét is megállapítja.

A kollektív szerződések hatálybalépése a korporációs miniszter megerősítésétől és a szerződésnek a hivatalos lapban való közzétételétől függ. A szindikátusok regionális természetű szerződéseket köthetnek. De nem jöhetnek ellentétben azzal a kollektív szerződéssel, amelyet a federáció megkötött. A kollektív szerződések rendkívüli értéke, hogy a munkás pontosan tudja, mi a joga és a kötelessége. Ennélfogva üzemműködés esetén roppant könnyen lehet a vitákat elintézni.

A munka fegyverkezéséről szóló 1926. évi április hó 3-1 törvény kimondja, hogy a kizárás és a sztrájk tilos. Megvan a módja annak, hogy elbírálják azt, ki járt el jogtalanul. A kollektív szerződések ügye a Magistratura del Lavoro, a munkaügyi bíróság elé tartozik. Minden királyi tábla székhelyén működik egy ilyen szakbíróság. A bírakon kívül két szakülők is helyet foglal az ítélőtanácsban. Ezeket a vitás kérdésekben ismerős szakemberek közül választják ki. Az esküdtszékhez hasonlíthatók. A munkaügyi bíróság elé kell vinni a vitás anyagot. A bíróság a kollektív szerződés és a körülmények mérlegelése alapján mindenkor a nemzeti termelés érdekeire tekintettel hozza meg döntését. Akit hibásnak talál, azt könyörtelenül elmarasztalja, de elmarasztalja azt is, aki könnyelműen perlekedett, vagyis nem vizsgálta meg gondosan az összes lehetőségeket és nem merítette ki az összes lehetőségeket a vita békés rendezésére. Ilyen módon a munkaügyi bíróságok létesítése által – amelyet Mussolini joggal nevezett a törvény kardinalis pontjának – kiküszöbölték azt a lehetőséget, hogy az olasz termelés millió és millió napokat veszítsen el tisztán gazdasági viták folyamán. 1922-ben például tizenharmadfél millióra rúgott az ezek miatt elvesztett munkanapok száma. A munkaügyi bíróság igénybevétele csak akkor megengedett, ha már előbb a szakszervezeteknél, illetve konfederációknál a békés kiegyenlítést megkísérelték. Ha ez nem történt meg, a munkaügyi bíróság nem veszi tárgyalás alá a kérdést. Ha ez megtörtént, akkor dönt.

Érdekes mozzanat a fascizmus szociálpolitikájában a munkaközvetítés hivatalos rendszere. A munkaközvetítő hivatalokat már a liberális korok felállították. De teljesen kötelezővé az igénybevétel szempontjából csak a fascizmus tette ezt. Érdekes fejlődés állapítható meg. Ma már kötelezővé tették a munkaadók számára, hogy a közvetítő hivatalokhoz forduljanak. A munkaadók kötelesek bejelenteni a munkáselbocsátásokat. Az első időszakban biztosították a munkásfelvételek alkalmával a választást. 1939 január 1-én új szabályozás lépett életbe, amely eltörli a munkaadóknak ezt a jogát, hogy a munkásfelvételek alkalmával szabadon választhassanak, kivéve a különös szakértelmet, a hosszabb jártasságot igénylő és a törvényben taxatív felsorolt foglalkozásokat. Főképpen a napszámosi munkánál megvonják a munkaadó választási lehetőségét és a közvetítést megszabott módon a hivatalra bizzák.

Csak azt köti ki a rendelet, hogy előnyben kell részesíteni a nős, családos és hadviselt munkanélkülieket. A munkaadó tehát 1939., vagyis folyó évi január elsejétől kezdve csak számszerűen kérhet munkásokat a Munkaközvetítő Hivataltól, amidőn azt mondhatja: nekem szükségem van 15 vasesztergályosra. Hogy ki lesz a 15 ember, azt a Munkaközvetítő Hivatal fogja megállapítani, még pedig aszerinti sorrendben, hogy nős, családos, katonaviselt-e az, aki jelentkezett munkára. Ez megint az ottani szociális helyzet nyomásaként jött létre. Feltéve, hogy a Munkaközvetítő Hivatal pártatlanul és hivatásának magaslatán igyekszik a szociális és igazságos szempontoknak megfelelően az igényeket kielégíteni, ezzel a rendszerrel az optimális eredményt lehet elérni. Nem kell arról beszélnem, hogy ennek micsoda óriási politikai értéke is van. Figyelembevétel, hogy a fascizmus az egész szociálpolitikában, ennek minden vonalában, a fascista párt abszolút döntő befolyást kapott. A korporációktól kezdve a szindikátusig a fascista párt főtitkára, vagy a szindikátusi titkár, avagy a provinciális titkár, illetve külön ebből a célból kirendelt valamelyik megbízott minden ülésen ott van. Minden fontos jogositvány az ő véleményétől függ, mert hiszen a totális államok eszméjében éppen ez jut kifejezésre. A derék embernek, ahogyan Anatole France mondja, úgy kell cselekednie, illetve úgy cselekszik, mint a többiek, s megkapja mindig a maga jutalmát maximálisan. Annak pedig, aki esetleg szembehelyezkednék az állam jól megdöntött akaratával és rendjével, anélkül, hogy különösebb atrocitásokhoz kellene folyamodni egyszerűen lehetetlenné válik az élet Itáliában. Az illetőt nem is kell Campedussa szigetére küldeni, automatikusan bekövetkezik, hogy a megélhetés számára itt, emiatt lehetetlenné válik.

A munkaközvetítésnél érdekes újítás még az, hogy országos illetékességgel Rómában felállítottak egy vándorlási és belső telepítési intézőséget, amelynek feladata az, hogy a munkaerők helyes elosztását biztosítsa az országos viszonylatban, a munkáscsoportok áttelepítése útján. 1929-től 1934-ig terjedően, tehát 5 év alatt a Róma mellett elterjedő síkon, az ú. n. Agro Pontinon kb. 2,000.000 munkást telepítettek le részint munkálatok céljából, részint pedig kb. 65.000 családot telepítettek le az ott létesült 4 községben megélhetési célból. Ez azért is fontos, mert – már a szociáldemokrácia is észrevette ezt – a munkanélküliség nagyon gyakran csak lokális jelentőségű, s ha elegendő volt a pénz, akkor a szociáldemokrata szakszervezetek úgy segítettek ennek megszüntetésén, hogy létesítettek bizonyos alapot, az ú. n. utassegélyt, s ha azt vették észre, hogy pl. az asztalosiparban az ú. n. fényezők nagyon sokan vannak, s tartani attól, hogy a munka színvonalat leszorítanak, akkor 3-4-et közülük, amennyit feleslegesnek ítélték, felpakkolták és pl. Kassáról Pécsre vitték, mert Pécsen éppen szükség

volt fényezőre, vagy asztalosra. Oda viszont azok mentek, akik a munkapiac veszélyeztetését idézhették volna elő másutt.

Mussolini szocialista volt, jól ismerte az összes módszereket, amelyek a szocialisták eszközei, a társadalmi kiegyenlítetlenségben használandó harcieszközei. Nem sajnálta a fáradtságot, megtanulta ezeket, beépítette a maga államába s abban a formában a munkaközvetítés keretében ezt megcsinálta.

A munkásbiztosítás tekintetében Olaszország meglehetősen elmaradt állapotban volt. Jóformán a fascizmus az, amely arra a színvonalra emelte az országot, ahol mi vagyunk. Kötelező a biztosítás rokkantság, öregség, tüdőbaj, nem szándékos munkanélküliség, anyaság esetén. Kollektív szerződésekkel szabályozták az általános betegségyezést.

A kötelező biztosítási ágazatok ügyeinek lebonyolítását központosított országos fasciszta intézet látja el. Ez a szerv olyan, mint körülbelül a mi OTI-nk és MABI-nk. A kötelező biztosítás rokkantság esetére kiterjed mindkét nembeli 15-65 év közötti munkavállalóra, ha a havi jövedelem 800 lírán alul van. Ha meghaladja a 800 lírát, akkor nem terjed ki a biztosítás. Önkéntes biztosítás nincs. A terheket feles arányban viselik a munkaadók és a munkások.

A tüdőbaj esetére szóló biztosításnál orvosi gyógykezelést és megfelelő gyógyhelyeket bocsátanak rendelkezésre. A biztosítottak száma 7,000.000. A családtagokkal együtt kb. 20,000.000 személyre terjed ki.

A munkanélküliség esetére szóló biztosítás a demoliberalis kor idejéből maradt fenn. Mindkét nembeli alkalmazottakra kiterjed, kivéve a mezőgazdaságban, a háziiparban és idényiparban foglalkoztatottakat. Érdekes a biztosítás formája. A biztosítottaknak napi kártalanításra van joguk. Bizonyos várakozási idő elteltével és bizonyos összeg befizetése ellenében van joguk erre.

A kommunizmuson keresztülment államokban fázunk a munkásbiztosítástól, mert a demoliberalis államokban nagyon nehéz a véletlen biztosítást ellenőrizni. Olyan államban, mint Olaszország, ez könnyű feladat, mert az egyén minden életmozzanatát megragadják és így könnyen meg lehet állapítani a helyzetet, könnyen utána lehet járni annak, hogy a munkanélküliség véletlen-e vagy sem. Nálunk ennek a veszélye igen nagy, ennél fogva súlyos pénzügyi terheket jelentene. Az anyaság esetére szóló biztosítás pontosan megfelel a miénknek.

Az általános betegségyezést bizonyos fokig másképpen szervezték. A segélyezés kétféle. Egyrészt a munkaadók és munkások által tartják fenn a casse mutue-t. Másrészt a szakszervezetek az orvosokkal kötnek megállapodást, amelynek alapján a tagoknak kedvezményes orvosi ellátást biztosítanak: ez a casse mutue sanitarie. Kétharmadrészben a munkaadók, egyharmadrészben a munkások járulnak hozzá ennek a fenntartásához. Betegség esetén napi kártalanítást nyújtanak. A kollektív szerződések szerint ingyenes orvosi és gyógyszerellátást biztosítanak, tengeri üdülőkbe utalnak be. Fontos az, hogy ezeknél a kölcsönös pénztáraknál szabad orvosválasztás áll fenn. Megszüntettek mindenféle kényszert. A bizalomnak megfelelően mindenki azt az orvost választhatja, akit akar. Az orvos esetenként a pénztártól veszi fel a megállapított taxa szerinti ellen-szolgáltatást. Ez ellen panasz nincs.

A mutue sanitarie-nél az történik, hogy megállapodást kötnek és 50-70 százalékos gyógyszer- és gyógyítási kedvezményt biztosítanak a betegnek. Ez is egy fajtája a biztosításnak. Nagy előnye a kedvezmény, amely betegség esetén áll fenn. Tagdíjat

fizetni nem kell. Nincs hónapról-hónapra lerovandó teher, amelynek befizetési elmulasztása igen súlyos késedelmi kamatokat von maga után.

Ide tartozik még az az érdekes rendszer, hogy a tisztviselőknek betegség esetén, ha nincs 10 évi szolgálatuk, három hónapig nem szabad felmondani, hat hónapig pedig akkor, ha tíz évnél több a szolgálatuk. Ebben a tekintetben a mi biztosításunk, akár az állami, akár a magánkategóriát nézzük, jobb. Itt nekik van behozni valójuk a mi javunkra.

A családi pótlék-rendszert Olaszország hamarabb létrehozta, mint mi. Itt viszont mi tanultunk tőlük, mert a mi családi pótléktörvényünk az olasz családi pótlék vonalán megy. Ezt nem ismertetem külön, mert hiszen az, aki a mi családvédelmi törvényünket ismeri, tudhatja, hogy az olaszban ugyanazok az elvek szerepelnek, legfeljebb a járulékkérdésével van kisebb-nagyobb eltérés, hol a magyar, hol pedig az olasz rendszer javára.

A házassági kölcsönök nyújtása szintén hozzátartozik a fasiszta szociálpolitikához. Ezt a tartományi kirendeltség folyósítja. Az összeg 1000 lírától 3000 líráig terjedhet. Csak olasz állampolgár kaphatja akkor, ha mind a két jegyes 26 éven alul van, összjövedelmük nem múlja felül az évi 12.000 lírát. Mindkét fél egyetemlegesen van kötelezve annak visszafizetésére. A kölcsön azonban kamatmentes és a törlesztés a házasság megkötésétől számított hatodik hónaptól kezdődik, havonként a kölcsön összegének 1 százalékaival. Ha azonban az ötödik hónapon belül beáll a terhesség, akkor a törlesztés csak 18 hónapról kezdődik. Ha négy éven belül gyermek nem születik, havi 2 százalékos kamattal törlesztendő a fennálló tőke. Összevetve négy gyermekkel is lehet törleszteni, még pedig az első gyermekkel törlesztődik a kölcsön 10 százaléka, a másodikkal annak 20 százaléka, a harmadikkal pedig 30 százaléka, ami együttesen 60 százalékot tesz ki, míg a negyediknél 40 százalék elengedtetik. Tehát a négy gyermekkel le van törlesztve az egész kölcsön. Ezt a németektől tanulták az olaszok és elég észszerűen alkalmazták.

Ugyancsak a családvédelemhez tartozó szociálpolitikai rendezés az aggregényadó. Ezt minden 25 éven felüli nőtlen állampolgár fizetni tartozik, még pedig függetlenül a jövedelmétől. Ez kétségkívül igazságtalan, mert ilyen módon egy sokezer hold földnek, háznak, vagy gyárépületnek a tulajdonosa éppen úgy fizeti a megfelelő korosztályonként – három korosztály van: 25-30, 30-55 és 55-65 évig – az 58-69 és 40 lírát. Minél öregebb, annál kevesebbet fizet természetesen. Az a toprongyos éhenkórász ember, tehát ugyanannyit fizet, mint az a dúsgazdag ember, ami nem igazságos. A szociális rendezését, nivellálását a kérdésnek a közeljövőben hozandó reformban meg fogják csinálni.

A szociálpolitikai rendezésekhez tartozik még az u. n. Sabato fascista, Weekend rendszerű intézmény. Eszerint szombaton csak egy óráig van munka minden foglalkozási ágban. Házasságkötés alkalmával a tisztviselőnek 15 napi fizetéses szabadság jár. Ezenkívül vannak kötelező és fizetett munkaszüneti napok.

A nemzeti érzés ápolására a munkásoknak a nemzeti ünnepeken jár a fizetésük. Ilyen az április 11-i nap, Róma alapításának évfordulója; május 9-e, amikor a birodalmat alapították, illetve proklamálták; október 28-a a Marcia su Roma; és a Quattro Novembre, a világháborús győzelem évfordulója. Az olasz munkásnak tehát minden esztendőben négy napja van, amikor ünnepel, örül a nemzet nagy sikerének és eredményének, de kapja a teljes fizetését. Az ilyen apró dolgoknak néha rendkívül nagy nemzetnevelő erejük van, mert négy szabadnapja van annak a munkásnak, négy napi munkabér hiánya nem izgatja, ez a négy napi munkabér nem nyomja agyon az olasz

gyárakat és munkáltatókat, ellenben az olaszok úgy várják ezeket a napokat, mint mi diákkorunkban az igazgatói szünnapot, amikor nem kellett iskolába mennünk.

Katonai szolgálat esetén a fizetéses szabadságot intézményesen biztosítják. Fegyvergyakorlat esetén három hónapig teljes fizetést adnak és ezt az időt rendes szolgálatnak kell beszámítani. Nálunk rövidebb az az idő, de ami Olaszországban szociális, az Magyarországon is szociális lehet.

Az olasz szociálpolitikának talán legfontosabb intézménye a Dopolavoro. 1925-ben rendelettörvény hozta létre. Célja előmozdítani a szellemi és fizikai munkások szabad óráinak egészséges és gyümölcsöző felhasználását olyan intézményekkel, amelyek a munkások szellemi, testi és erkölcsi erejét fejlesztik. Gondoskodik a törvény az intézmények szaporításáról és előmozdítja azoknak erkölcsi, vagy jogi személyekké alakulását.

15 területi felügyelőség gondoskodik arról, hogy a Dopolavoro a legutolsó munkásig eljuthasson. Rendkívül népszerű intézmény. Olaszországban hús szervezete működik, jóformán minden községben. 3.180.000 a taglétszáma, amiből 70 százalék, 2.000.000 a munkás. A Dopolavoro 1935-ben 230.000 előadást és sportünnepélyt rendezett a testnevelés keretében. 811.000 népművelő, 14.000 színelőadást és műkedvelőeladást, 50.000 népművészeti és a folklórt felkaroló előadást rendezett. Ezenkívül 1.000 szakoktatás, 140.000 népjóléti előadás szerepelt még. Méltóztassanak elképzelni, mit jelent az, amikor az előadások százezrei tanítják, nevelik, kultúrával telítik a munkástömegeket és agítálják a munkások részére, hogy mit tesz értük a fascizista állam és milyen hallatlan nagy érdekük fűződik emiatt a fascizmus fennmaradásához. A munkások önként mennek oda, hiszen nagyszerű könyvtárakat, fürdőket, úszómedencéket, sportlehetőségeket találnak, amelyekhez különben szerény kereseti viszonyaik következtében nemigen juthatnának. Olaszországban például egyre izmosabban fejlődik a vivás, tömegsport lesz. Az olasz vivás egyik legnagyobb versenytársa a magyar vivásnak is. A városokban a Dopolavoro hatalmas étkezdéket tart fenn, ahol 50-80 fillérért négyfogásos ebédet kap a munkás. A gyermeket százezerszámra viszik nyaralni és a tessera, a tagsági igazolvány felmutatása elég ahhoz, hogy weekendnapokon a vasút 50 százalékos kedvezményt nyújtson részükre. Nálunk 30 embernek kell összeállnia, munkaadó igazolványt felmutatni és hosszú procedúrákat végigjárni, hogy ennél kisebb kedvezményhez jussanak. Az a milánói munkás a sabato fascista alkalmával egy órákor szabadul munkájából és félárújeggyel a felsőolaszországi tavakhoz utazik, ott tölti egész vasárnapját és másnap ismét felfrissült erővel állhat munkába.

Ezzel nagyvonalakban és – sajnos – talán kissé hosszabban, mint előirányoztam, voltam bátor ismertetni azt a hallatlan méretű szociálpolitikai munkát, amelyet a fascizmus az olasz nemzet jóléte érdekében kifejt. Hogy ez a jólét és haladás mit jelent, erre nézve csak egy pár adatot legyen szabad felhoznom.

Az általános halálozási arányszám 1922-ben 1.000 lélekre 18 volt, 1935-ben 13. A tuberkulotikus halálozás 1922-ben 1.000 lélekre 1.56, 1935-ben már leesett 0.7-re.

Az elemi iskolák tanulóinak száma 1921-1922-ben, amikor a fascizmus uralomra lépett 3.500.000 volt, 1935-36-ban pedig már 5.000.000 volt. Az autóbuszközlekedési hálózat 1921-ben 20.000, 1937-ben 105.000 km. A vasutasok száma hasonló viszonyok mellett 223.000 km. volt, míg 1937-ben hasonló közlekedési viszonyok mellett csak 134.000 km., tehát jóval kisebb tisztviselői létszámmal sokkal nagyobb határfokot tudott elérni a fascizmus.

Mindezek a számok, amiket itt megemlítettem, azt mutatják, hogy az államnak az a gondoskodása, amellyel a nagytömegeket a saját érdekkörébe vonja, felkarolja, az állam apparátusait, a hatalmi erőket a tömegek szolgálatába állítva azt igyekszik elérni, hogy a tömegeket közelebb hozza az államhoz. Megtanítja a tömeget arra, hogy a maguk érdekeit az összesség, a nemzet érdekeivel összhangba lehet és kell hozni s ebből kifolyólag időnkint bizonyos mérséklésre, lemondásra bírja egyik oldalon a tömeget, a másik oldalon pedig azoknak, akik az életnek napos oldalán járnak, megmutatja azt, hogy a nemzeti érdek kivánalmainak eleget téve, ha ők is lemondanak bizonyos hatalmi eszközökkel ideig-óráig elérhető előnyről – amit az emberek nagyrésze igazságtalannak tart – akkor ezzel nagy meglepetést lehet elérni a társadalom minden rétegében. Az igazságérzés nagyobb fokát lehet az állampolgárok keblében elmélyíteni, kibékülnek embertársaikkal, megszeretik a hatalmat, az államot és intézményeit. Az így kibékült hatalmas, erős egységes, világbiró olasz nemzet, amely akkor is, ha nyersanyagaitól meg van fosztva, akkor is, ha nagyon kell nyomorognia és nélkülöznie, amint az egyik oldalról eltörli és megszünteti a lazzaronizmust, a másik oldalon termel, termőföldeket tud szerezni, úttalan-utakat létesít, családok tízezreit szervezi meg, a nemzetet óriási egységre hangolja. Ott a kapitalista lelkes, nemzeti munkással találkozik és valamennyien, ahogyan az állam és a nemzet a népért él, a nép a nemzetért és az államért él, hal és dicsőségesen vonul be a történelembe.